

Milena Mileva Blažič

**Irena Velikonja: *Leto v znamenju polža*.
Ljubljana: DZS, 2008**

Besedilo je drugi mladinski roman pisateljice Irene Velikonja, profesorice slovenščine na eni izmed ljubljanskih gimnazij. Za prvenec *Poletje na okenski polici* (2006) je avtorica prejela nagrado Večernica (2006). Ob ravnavana knjiga z naslovom *Leto v znamenju polža* (2008) je bila tudi v ožjem izboru za omenjeno nagrado (2009).

Mladinski roman oziroma mladinska povest je kompozicijsko sestavljena iz sedmih poglavij. Glavna književna oseba je mladostnik Mark, dijak prvega letnika gimnazije. Glavna stranska oseba je dečkova mati, “*slavna igralka*”, z imenom Lucija Lupinc, dobitnica nagrade Prešernovega sklada. Kronotop je postavljen v sodobni čas in prostor tipičnega srednješolskega okolja. Mark je inteligenčen, nadarjen, lep, postaven, priljubljen mladostnik, ki sebe vidi ali želi videti drugače. V resnici gre za apatičen odziv tipičnega mladostnika in zgled puerilne matere. Le-ta se boji odgovornosti, ki je prikazna kot strah pred staranjem. Avtorica poudarja stereotipe, namesto da bi jih presejala, tudi stereotip romantiziranega junaka žrtve, ki je v resnici ujet v lastne predsodke in družbeno brezizhodnost. Mati rešuje sinove probleme, sin pa materine. Avtorica uporablja enak besedni zaklad za izražanje matere in sina, kar pomeni, da literarnih likov ne diferencira.

Avtorica podaja stereotipe, značilne za (slovensko) mladinsko književnost: preobremenjeno mater (z delom, s seboj, videzom, družbeno promocijo, partnerji), odsotnega očeta (v retrospektivni digresiji bralci izvemo, da je kot 23-letna diplomantka igralske akademije leta 1988 “pobegnila” na Nizozemsko v oazo hipijevstva, spočela otroka, domnevno z Nizozemcem, ki je v resnici bil 19-letni “*božansko lep Sven Ramkvist*”, Šved z vsemi nordijskimi atributi). Več kot očitno je, da mati pripada generaciji, rojeni med generacijo “*otrok cvetja*” in generacijo staršev, ki so razvijali kariero in ekonomsko blaginjo na račun osebnega in družinskega življenja. Sin Mark pripada generaciji, ki se ukvarja sama s

seboj. Avtorica ponazori umik Markove generacije iz družbe v družino in nadomestno družino (šolo). Markova mati je stereotipno predstavljena kot tipična oseba, ki fetišizira mladost kot ideal, kar pravzaprav služi kapitalu kot izgovor, da uveljavlja koncept potrošniške kulture. Nazorno je prikazan, četudi površinski premik, od materinih materialno-kariernih k nematerialnim – osebnostnim vrednotam (sin, vzgoja, družina, novi partner). Mark v enosmernih odnosih do sošolcev pričakuje od njih sociocentričnost, ki jo sam s svojim transparentnim egocentrizmom ne daje, transparentno ceni prijateljstvo in družinsko življenje – oboje je predstavljeno linearno “*Lucija Lupinc je čez čas premislila in si seveda pošteno priznala svoj del odgovornosti.*” – to je bilo le napisano, toda ne uresničeno.

Mark je tipičen ranljiv mladostnik, njegovo življenje je fragmentirano. Kot tipičen predstavnik srednješolcev je socialno in osebnostno ranljiv in samoranljiv. Prepis v drugo šolo mu je zmanjšal ugled in povečal antiugled na šoli ter ga s tem marginaliziral. Mark je nepoglobljeno prikazan kot supersposobna mlada oseba, ki v določenem trenutku ali letu, z vidika storilnosti, ni sposoben poskrbeti sam zase. Zato mati in šola, v posebljenem preskrbnem ravnatelju, načrtujejo Markov individualni uspeh. Marku se številne stvari zdijo “*pod njegovim nivojem*”, z apatijo se postavlja v svojo pozo užaljenega in skritega genija. Mark je tipičen predstavnik generacije demoraliziranih mladih z občutkom premajhnega samospoštovanja, nemoči, strahov, kar izraža z apatijo. Njegova soba je prostor pobega, zavetje pred kompetitivno družbo. Mark je tipičen predstavnik generacije, za katero je družbeno breme pretežko, tipičen predstavnik dijakov, njegova mladost je strateška in ne le prehodna faza v življenju, tipičen predstavnik postmoderne družbe, ki govori o nematerialnih dobrinah (odnosi, prijateljstvo, prosti čas, ustvarjalnost, samorealizacija) na ravni besed, na ravni dejanj pa štejejo le materialne dobrine (kariera, ugled, videz, mladost, delovni čas), in tipičen predstavnik generacije, ki se upira, namesto navzven, s samopoškodbami navznotraj.

Lucija Lupinc je stereotipizirana kot ženska, ki ne zna biti sama, zato ima partnerja, domnevnega pisatelja in dramatika Borisa Lešnjaka, ki boemsko živi z njo in njenim sinom, ustvarja in se pri tem ne pusti motiti, pusti si stereotipno streči v domestikalnem kontekstu. Na koncu se ambivalentna mati zaplete v “srečno romanco” s sinovim profesorjem telovadbe. Verjetno ni treba niti omeniti, da je sin supertalent za atletiko in košarko, kar postavni in strogi profesor telovadbe spozna in romantično želi, da deček ne bi zanemarjal svojih talentov. Povest, ki je imela vse lastnosti

mladinskega romana, se spremeni v nepoglobljeno novoromantično zgodbo o uspehu. Navidezno nezainteresirani mladostnik je supertalent in multitalent. Vsi njegovi talenti konvergirajo h končnemu učinku, šolski razstavi, šoli, kolektivu, ki na koncu v dečku prepozna izreden talent, lepoto, postavnost in neizrečeno željo po socialni promociji. Na koncu sledi zaključek dvojne ljubezenske zgodbe, sošolcev ponavljavcev Marka in Ajde ter matere Lucije Lupinc in profesorja telovadbe Andreja Romanova. Škoda, da je mladinska povest na šolsko tematiko pisana na ravni telenovele: *“Lucija je bila razpeta med brezpogojno ljubeznijo do svojega sina in med ljubeznijo do nekoga, ki ga še ni prav dolgo poznala, toda prvič v svojem štirideset let dolgem življenju je čutila, da bi utegnil biti moški njenega življenja, o katerem je včasih brala v pogrošnih revijah ali slišala govoriti svoje kolegice.”* Avtorica je pozabila, da je Lucija šolana igralka, da pozna Antigono, Ofelijo, gospo Alvingovo ... in da se verjetno ni izobraževala ob *“branju pogrošnih revij”*.

Mladinska srednje obsežna povest (238 strani) je vsebinsko zahtevno pripovedno delo v prozi, vendar manj kakovostno. Škoda, da avtorica ob takšni problemski tematiki, nekaj izjemnih mislih *“Leto je kot upehan maratonec počasi teklo svoj zadnji krog.”*, vpogledih v življenje in delo mladostnika ni iskala globine in pokazala globinskega razumevanja mladostnika, ki navidezno skrbi zase, v resnici je čustven partner puerilne matere (*“Potem sta kot v kakšni patetični drami zbežala vsak na svoj konec. Mark po stopnicah navzgor, Lucija Lupinc pa v svojo spalnico. Oba sta se ihtavo vrgla na posteljo in se kujala vsak zase kot dva majhna otroka.”*). Avtorica generira stereotype, namesto da bi jih preseгла. Čas, ki ga obravnava, je linearen, z redko izjemo cikličnega časa in *“aventure v Amsterdamu”*. Okolje je urbano, bolj kot notranji je poudarjen zunanji prostor. Posameznik oziroma paralelizem sin – mati ter sinova (Mark in Anja) in materina (Lucija Lupinc in Andrej Romanov) ljubezenska zgodba sta načelni in vzporedni. Dvojni srečen konec, dvojna zaljubljenost je nerealna, Markova borba med morati in hoteti je prikazana linearno, kljub transparentni disharmoniji je na koncu harmonija, Mark je popolni zmagovalec: popravi vse ocene, celo matematiko v dveh dneh, izkaže se za odličnega umetnika in športnika, na koncu ljubezen premaga vse ovire: *“Plavajoči kaos se lahko z enim samim poljubom ob pravem času spravi v čudovit kozmični red!”* Avtorica bi morala Marka prikazati na poti od začetne separacije s prejšnjo šolo in prehodom po poti iniciacij v novo šolo – poglobljeno (od fizičnih, psihofizičnih do psihičnih ovir – premagati samega sebe) do individuacije ali spoznanja samega sebe. Pot do samega sebe (bildung roman) je prikazana romantizirano.

Prav tako so v mladinski povesti moški prikazani stereotipno: kot odsotni (*božansko lep Sven Ramkvist*), tipični slovenski stereotip o romantičnem pisatelju (Boris), atletske profesor telovadbe (Andrej Romanov), razumevajoči ravnatelj itn. Začetna idilia je postala kaos, ki je presežen v smislu nove idile: učenec je popravil vse ocene, šel bo na šolski izlet, srečno je zaljubljen, tisti, ki so ga diskriminirali so spoznali svojo "zmoto"... K nenaravnemu koncu pripomore to, da protagonist ne nosi nobene odgovornosti za dejanja, njegovo trpljenje je bolj poza kot dejansko trpljenje, ki bi ga obogatilo za spoznanje in oropalo naivnosti. Marku je mati, ki je ovire premagovala z zabavo in "avanturami" zgled. Avtorica je redko poglobljeno prikazala dečka, ki z negativnimi dejanji išče pozornost matere, da o očetu niti ne govorimo. Vprašati se je treba, kje so odsotni očetje. Odsotnost je le izgovor, morala bi biti motiv, kar je tudi v tej povesti nakazano. Dečka bi k odraslosti, ki je le nakazana, ni pa uresničena, k maturaciji pripeljala razočaranja, preizkušnje, ki bi ga privedle do zunanjih udarcev usode in hkrati do notranjih spoznanj, da je disciplina prvi pogoj svobode.

Večina družinskih književnih oseb Lucije Lupinc zavrača vidike odraslosti (Lucija v navidezni slavi išče resničnost, Boris v življenju umetnika išče čustveno otroško življenje, Sven Ramkvist ostane na ravni skice ...). Kako naj protagonist v družbi puerilnih, egocentrično usmerjenih posameznikov zraste v sociocentrično osebo? Jasno, da Mark upravičeno zavrača osebnostno praznino odraslih, npr. nič mu ne pomeni, ko se materin partner Boris odseli, saj je odsoten tudi, ko je navzoč. Mark se kot protagonist oklepa notranjenega umetniškega pogleda, hkrati je deziluzionističen in ciničen, vendar premalokrat, da bi povest bila roman. Škoda, da avtorica ni poglobila Markovega protesta proti kompetitivni družbi, ki je nakazan kot skrajni individualizem.

Mark se na šolo odziva z nejevoljo in slabim delom, je tipičen dijak slovenske družbe, ki bi potreboval več inteligentnega dela in odgovornosti, gre za primer dolgočasnega učenca. Kako torej mladostniku globinsko osmisliti njegovo eksistenco s takšnim površnim odnosom do življenja? Tako mati kot sin ravnata otročje, otročji odrasli in odrasli otroci, kar je le nakazano v povesti. V skladu s pojmovanjem o puer aeternusu otročja mati ali otrok v materi je nenehen vir trpljenja in njen dominanten strah pred staranjem ("*Otrok raste, jaz se pa staram.*"), gubami in krčnimi žilami. Potemtakem ni čudno, da je mladostnik sam sebi odtujen.

Mladinska povest romantično pojmuje realistično podobo mladostnika kot metamorfozo iz šibkega v močnega protagonista (pameten, pogumen, močan), iz antijunaka v junaka, postane šolski heroj (oborožen tudi z

materialnimi atributi (lepota, postavnost) in nematerialnimi (nadarjenost, spretnost, priljubljenost)). Gre za tipično napačno pojmovanje metamorfoze *Grdega račka*, ki s spremembo iz “grdega račka” v “lepega laboda” diskriminira socialno, osebno šibke (race, kokoši). Tudi profesor telovadbe Andrej Romanov reče Marku, ko ta noče telovaditi: “*Si bolan? Imaš zdravstvene težave? Menstruacijo?*” Avtorica je v povesti bolj usmerjena na kopičenje dogodkov kot na razvoj značaja.